

Malmö i april 1945.

M e d d e l a n d e

N:r 10

från

Skånes Vapenhistoriska Förening.

§ § §

Söndagen den 27 maj anordnar föreningen en vårutflykt till och besök hos Godsägare Nils Allvik på Rosersberg, där den stora vapensamlingen beses och studeras. Resan anträdes med tåg från Malmö Centralstation kl. 13.04 med ankomst till Tågarp kl. 14.18, där bilar vänta. Hemresan företages med tåg från Tågarp kl. 18.19 med ankomst till Malmö kl. 19.26. Samling på stationen $\frac{1}{2}$ timme före tågets avgång. Anmälan om deltagande ställes till Ordf. tel. 24684 senast den 19 maj. Skånes Vapenhistoriska Förening firade den 3 mars sin 5-åriga tillvaro med en jubileumsmiddag med damer på Riddarsalen på Malmöhus slott. Den historiska Riddarsalen med sina många minnen från flydda århundradens festligheter var en tjugusande miljö för en vapenhistorisk fest av detta slag. Från väggarnas mörka kunga- och drottningporträtt blickade dessa i de levande ljusens fladdrande sken ner på nutidens svenskar. Bordet placerat mitt i den stora salen, var utsökt dekorerat med blommor och levande ljus i antika tennstakar samt 6 st. karolinska officersvärjor. I de djupa fönstersmygarna fladdrade även levande ljuslågor. Det var en viss stämning man kände då den

festklädda publiken intågade i salen och intogo sina platser. Särskilt inbjudna voro Kamreraren i Kungl. Järnvägsstyrelsen T. von Schreeb (aftonens föredragshållare) från Stockholm samt Intendenten för Malmö Museum fil.dr. E. Fischer med fru. Föreningens v. ordförande major J. Lindgren hälsade gäster och samtliga närvarande välkomna och framhöll, att Skånes Vapenhistoriska förening tydligen nu trampat ur barnskorna, då den vågat sig på den stora vapenhistoriska utställningen i somras och nu denna jubileumsfest. Föreningens ordförande J. Folke Herrström höll sedan högtidstalet, i vilket han först rekapitulerade de händelser som föregingo föreningens bildande och sedan redogjorde för föreningens utveckling samt slutade med att analysera vapensamlandets idé. Vapnen representera, sade tal., en av de många krafter i kulturens utveckling, som kanske rent av förutsätter sådana kulturfaktorer som plogen och boken. Vapen äro historiska relikter som vi vilja bevara åt kommande generationer i lika hög grad som vi vilja bevara den bildande konsten, det filosofiska tänkandet och vetenskapens framsteg. Damerna hyllades av Disponent A. Sohlé, Hälsingborg, med ett lysande tal på klingande hexameter, i en pose à la Cyrano de Bergerac. Slutligen framförde Kamrer T. von Schreeb hälsning från svenska Vapenhistoriska Sällskapet i Stockholm samt tackade arrangörerna för en ytterst angenäm och god middag. Vid cafe avec höll Kamrer T. von Schreeb ett med balloptikonbilder åtföljt föredrag om "uniformer och handvapen i Carl den XII:s armé", som refereras på annat ställe i "Meddelande". Under aftonens lopp ingick lyckönskningstelegram från Svenska Vapenhistoriska Sällskapet i Stockholm samt lyckönskningsbrev från Tøjhusmuseet i Köpenhamn. Närvarande voro 38 personer.

§ § §

Skånes Vapenhistoriska Förenings årsmötesförhandlingar ägde rum söndagen den 25 mars. Först samlades medlemmarna hos Kungl. Skånska Flygflotttiljen vars etablissement besågs under ledning av föreningens v.ordf. Major J. Lindgren, som först hälsade de närvarande medlemmarna välkomna och gav en kort resumé även flygvapnets fredsoorganisation samt delgav dagens visningsprogram. Officerare från flotttiljen togo sedan hand om de besökande och orienterade dessa under rundvandringen, som avslutades med besök på en "flygande fästning" och ett Liberatorplan. Ordförande tackade major Lindgren och de övriga officerarna som välvilligt ställt sig till förfogande samt bad major Lindgren till flotttiljens chef Överste K. Zachrisson framföra

föreningens tack för välvilligt tillstånd att besöka flotttiljen. Senare på dagen samlades föreningen på Malmö Museum för årsmötesförhandlingar. Dessa leddes av ordföranden, som hälsade de talrikt närvarande medlemmarna välkomna. Innan förhandlingarna togo sin början höll ordföranden presentation över avlidne Direktör Carl Ekberg. Förhandlingarna inleddes med årsberättelsen och förvaltningsberättelsen. Dessa godkändes och lades ad acta. På förslag av revisorerna beviljades styrelsen full och tacksam ansvarsfrihet för det gångna årets förvaltning. Vid det därpå följande valet omvaldes ordf. J. Folke Herrström till ordf. för det kommande arbetsåret. Av den övriga styrelsen omvaldes major J. Lindgren, Köpman A. Bergsten, Köpman Sture Hansson samt nyvaldes major B. Fogelklou i stället för Fru Marja Hedberg-Braathen, som avsade sig återval. Vid därpå företagen konstituering blev major Lindgren ånyo v. ordf. samt Köpman Bergsten sek. och Köpman Hansson kassör samt major Fogelklou utan särskild funktion i styrelsen. Till styrelsesuppleanter omvaldes Disponent Thure Jakobsson och Kapten C.G.S. Rosenqvist. Som revisorer omvaldes även herrar K. Nordholm och Inge Thanell med f.auktionskommissarie F. Lindberg som suppleant. Efter förhandlingarna samlades man till gemensam supé på Restaurant Savoy.

§ § §

Uniformer och handvapen i Carl XII:s armé.

Kort referat.

Inledningsvis framhöll föredragshållaren, att konst, litteratur och press samverkat till att giva allmänheten en skev bild av den karolinska härens beklädnad. Med utgångspunkt sannolikt från Carl XII:s i Livrustkammaren förvarade, varje prydnad saknande uniform har man tagit för givet, att hela hären varit lika spartanskt enkelt klädd. Forskningen giver emellertid en helt annan bild. Officerarnas uniform var guldgalonerad i vissa fall t.o.m. slösande rikt underofficerarnas mer eller mindre silvergalonerad och spelets i regel utstyrd med en hart när ofattlig mängd galoner. Som prov på denna utsmyckning meddelades, att de meniga drabanterna - de hade rang näst efter kaptenerna vid Lifgardet till fot - å hatt, rock, väst och handskar buro guldgaloner vägande över $\frac{1}{2}$ kilogram; medräknas även galonerna å remtyg och schabrak kommer man upp i en vikt av i det närmaste 1 kg. Drabantkorpralernas galoner vägde resp. 1,48 och

0,63 kg, tillsammans således över 2 kg. Vid Lifgardet voro underofficerarnas rockar prydda med silvergaloner, som vägde drygt 1/4 kg. Vid Dalregementet var regementsväbelns rock å bröst och rygg prydd med det krönte kungliga namnchiffret broderat i silver; detta var förhållandet även vid Södermanlands regemente. Som exempel på spelets fantastiska utstyrsel nämndes, att regementstrumslagaren vid Lifgardet å rock och väst hade 100 alnar - $59\frac{1}{2}$ meter. - galoner av blått och gult silke med inslag av guld- och silvertrådar. (Med "guld" i galonerna förstods alltid förgyllt silver.)

Vid regementenas nyuppsättning åren närmast efter katastrofen vid Perovolotjna ägde en radikal förenkling av beklädnaden rum; efter Carl XII:s hemkomst återgick man emellertid i allmänhet till den ursprungliga rika utstyrseln.

Föredragshållaren övergick därefter till en beskrivning av de olika uniformsplaggens utseende och framhöll bl.a., att den trekantigt uppfästa svarta hatten var en synnerlig olämplig huvudbonad. Han citerade därvid generalen, greve Fredric Horn, som 1776 yttrade, att hatten "är med sina tre hörn orimlig, som hvarken friar från solsken eller väta, mister snart formen".

Angående den andra under karolinsk tid begagnade huvudbonaden, karpusen, meddelades, att utseendet ej är i detalj känt, då intet exemplar numera finns bevarat. Karpusen var emellertid ett slags toppmössa med klaffar, som kunde fällas ned.

Som ett varmt och praktiskt plagg framhölls den rundskurna blå kappan, vilken medelst ett par spännen nere på skörten kunde häktas ihop på ryggen. Det av spelet burna ytterplagget, pajrocken, var en kapp i nutida militär bemärkelse, således försedd med ärmar. Något bevarat exemplar är ej känt.

Den blå livrocken räckte till knäna och var mer eller mindre klockformig. Den hade liten nedvikt krage och uppslag å ärmarna vid handleden - större för officerarna, mindre för manskapet - samt stora fickuppslag. Å manskapets rockar voro kragen och ärmuppslagen i regel klädda med fin boj, som oftast var gul men även röd (bl.a. Närkes och Värmlands regemente) och vit (Västerbottens regemente). Uttrycket "Kung Carls blå och gula bussar" är således ej alltid adekvat. Ännu mindre är detta förhållandet beträffande den slitna frasen: "den enkla blå karolinska rocken".

Man finner härav, att även studsare använts i Carl XII:s armé. Utseendet är ej bekant. Lika litet vet man om de "regementsbössor", varmed officerarna skulle vara försedda.

Till infanteriets beväpning hörde även handgranaten, en hållkula av järn med tändrör, vikt 0,68-0,75 kg; den antändes med lunt. Även en del dragonregementen voro tydligen utrustade med handgranater. Så omtalas från intagandet av staden Lemberg 27/8 1703, att Skånska stånddragonregementet av konungen befalldes storma staden till fot, och att dragonerna därvid "kastade sina granater".

Angående kavalleriets handeldvapen, karbin och pistoler, voro dessa vid utbrottet av det stora nordiska kriget i regel försedda med hjullås. Omkring år 1704 var ombeväpningen till flintlås verkställd. Magnus Svenbock föreskrev år 1710 helt i sin konungs anda, att dessa vapen aldrig skulle brukas utom då fienden "är skingrad, vänder ryggen till samt köres i moras och défilées". Karbinen hade en kaliber av 19 mm och vägde c:a 3½ kg. Den effektiva skottvidden torde hava varit c:a 30 meter. Pistolernas kaliber var c:a 16 mm, vikten per pistol 1½ kg och effektiv skottvidd 10 à 12 meter. Pistolerna sutto i vid sadeln fästade hölster med kolvkulan vänd mot hästhuvudet och fattades sålunda "med förvänd hand". Att de stundom kommit till användning just som Stenbock föreskrivit, finner man av en samtida berättelse, där det omtalas att de fientliga skvadronerna körts ned i ett moras, där de "sutto fast, Esquadron vid Esquadron. Öfwerste Lieutenant Grothusen (vid Dückers dragonregemente, välbekant genom Heidenstams "Karolinerna") satt straxt af, då wij med pistolerna skuto dem, utan att de kunde göra ett skott".

§ § §

Nya medlemmar:

Kungl. Livrustkammaren, Stockholm
Svenska Vapenhistoriska Sällskapet, Stockholm
Stud. Carl Eric Widmark, Lund. (Mildner).
Herr Stig Svensson, Lund. (Mildner).

§ § §

Redaktör: J. Folke Herrström, Malmö.